

Bedrich Formánek

ŠACHOVÉ ŽARTY

CHES JOKES

Brožúra obsahuje 50 autorových žartovných šachových skladieb s úplným riešením a komentárom, a slúži na uspokojenie a pozdvihnutie zmyslu pre humor medzi šachistami.

This booklet contains 50 of the author's joke chess compositions with complete solutions and comments, produced to satisfy and increase a sense of humour among chess enthusiasts.

ÚVOD

Kto vyriešil zopár dvojťažiek, trojťažiek, či štúdií alebo pomocných matov, vie si ťažko predstaviť, že šachové skladby sú výbornou pôdou pre humor či vtip. Ale ako každé umenie, aj kompozičný šach dáva veľké možnosti to-
muto koreniu života - dokonca by sme mohli povedať, že práve uvedená skutočnosť dokazuje, že kompozičný šach je odvetvím umenia...

Spisovateľ, hudobný skladateľ, maliar a sochár, ale aj šachový skladateľ sa môže svojou tvorbou vyjadrovať celkom slobodne, teda napríklad aj narúšať vžitú pravidlá a konvencie, používať rozličné nečakané žartovné prvky, a tak, niekedy viac, inokedy menej, obveselovať divákov či riešiteľov. A myslím si, že žartovná tvorba má v živote dosť veľký význam: humor dokáže uvoľniť napätie, stimulovať nervové cesty, vyrovnať krvný tlak, dať zabudnúť na rozličné životné ťažkosti a celkovo blahodárne pôsobiť v normálnych aj krízových chvíľach života.

Neviem, kto prvý použil v kompozičnom šachu žartovný motív, je však isté, že významný občan Trnavy (pekného mesta asi 30 míľ od Bratislavy), gróf Arnold Pongrácz, zložil r. 1863 samomat, v ktorom biely zahrá veľkú rošádu bez veže na a1 (teda ťahom Ke1-c1), keďže „na začiatku partie sa tejto veže vzdal v prospech svojho slabšieho súpera“. Bol to na svoju dobu vynikajúci žart. Ale ak sa niekto pri čítaní týchto riadkov ani len neusmeje (a nie preto, že je to preňho starý žart), musí aspoň uznať, že išlo o naozaj prekvapujúci ťah. A prekvapenie je predsa podstatným atribútom všetkých vtipov.

Po rošáde bez veže prišli otáčania ša-

PREFACE

The man who has solved only a few ordinary two-movers, three-movers, studies, or helpmates, is hardly likely to realize that the chess compositions provide an excellent medium for humour and jokes. But laughter is the spice of life, and chess composition, like any other form of art, offers it a great deal of scope. We might even say that this in itself is a demonstration that chess composition is truly a branch of art ...

A writer, a composer of music, a painter, or a sculptor has freedom to express himself in any way he chooses, and if he wishes he can ignore established rules and conventions and introduce joke elements to amuse and divert his audience. A chess composer can do the same. And I think joke composition is very important in life: humour can relax tension, stimulate the nerve paths, ease the blood pressure, allow us to forget life's troubles, and all in all have a salutary influence both in normal life and in times of crisis.

I don't know who was the first to use a joke motif in a chess composition, but in 1863, Count Arnold Pongrácz, a distinguished citizen of Trnava (a charming little town about 30 miles from Bratislava), composed a selfmate in which White castled without having a rook on a1 (in other words, he played the move Ke1-c1) because „at the beginning of the game he had given this rook as odds to his weaker opponent“. At the time, this was an excellent joke. But even somebody who doesn't smile at reading these lines (and not just because he has heard the joke before) must at least

chovníc, vynechávania prebytočných kameňov, čiastočné či nedokončené ťahy, premeny pešiaka na súperove figúry(!), ale aj na kráľa(!!) a dokonca súperovho kráľa (!!!) - a mnoho iných obratov (!!!!), slúžiacich posilneniu úsmevových svalov na tvári.

Čo nám dosiaľ chýba, je vedecká teória žartovného kompozičného šachu. Ale jej kontúry sa už rysujú: na jednej strane je humor tvrdý, pri ktorom sa porušujú všetky pravidlá a konvencie, na druhom konci sú priamo idylické príhody, ktoré možno označiť za úsmevné (a ktoré podľa môjho názoru medzi žarty ani nepatria). A medzitým je miesto pre kapitoly a podkapitoly, ešte len čakajúce na svojho teoretika, ktorý im dá natoľko ucelenú formu, že tam už pôjdu žarty nabok.

Na záver by som chcel podotknúť, že k žartovnej tvorbe sa občas uchýľovali mnohí, aj významní, šachoví skladatelia, napr. G. Breyer, T. R. Dawson, K. Fabel, A. Guľajev, V. Korol'kov, V. Kotěšovec, A. Kuznecov, L. Kubbel, E. Palkoska, N. Plaxin, E. Pogosianc - a to som sa ani nedostal k písmenu Z. Na Slovensku sa objavili pokračovatelia Pongrácza až o celé storočie, zato mu neostali nič dlžní a popri rozvíjaní praxe a teórie vážnych odvetví kompozičného šachu pokračovali aj v jeho načatom žartovnom diele. Preto aj tento útlý spis venujem pamiatke

grófa Arnolda Pongrácza,
Pustovníka Trnavského

admit that it was a surprising move. And surprise is the fundamental attribute of all humour.

After castling without a rook came turning of the chessboard, removal of superfluous units, promotion of pawns to the opponent's pieces (!), or to king (!!), or even to the opponent's king (!!!) - and many other inversions (!!!!) serving to provide healthy exercise for the face muscles.

A scientific theory of chess joke composition has yet to be developed. But its broad outlines have already become clear. On the one hand, there is rough humour, in which all rules and conventions are likely to be broken; on the other, there are delightful idylls which can be regarded as amusing (but which in my opinion should not really be counted as jokes); in between, there is space for chapters and subchapters, waiting only for their own academic theoretician to create an all-embracing framework in which every joke will be left aside.

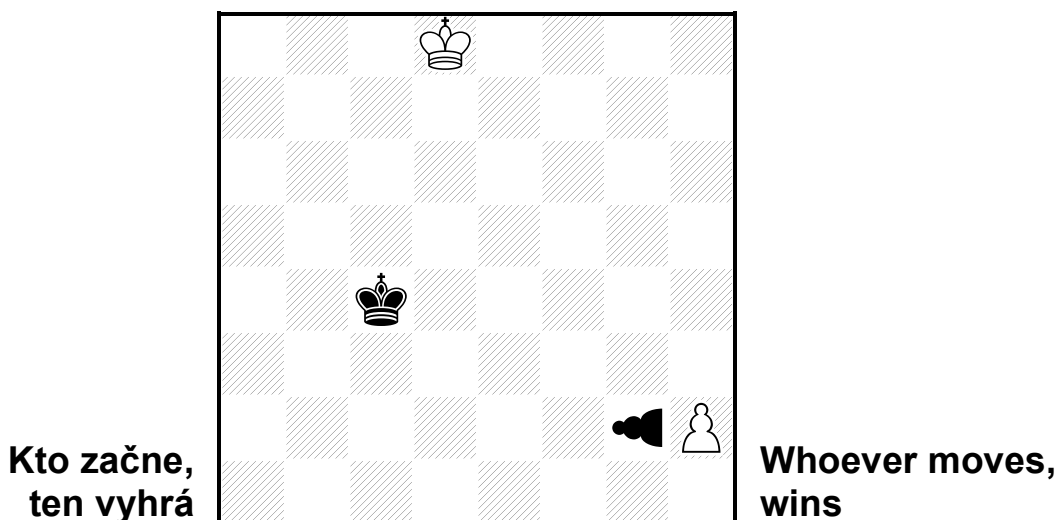
In conclusion, I would like to point out that many chess composers, even including some of the most distinguished, have sometimes turned to joke composition, for example G. Breyer, T. R. Dawson, A. Gulyaev, V. Korol'kov, V. Kotěšovec, A. Kuznetsov, L. Kubbel, E. Palkoska, N. Plaxin, E. Pogoyants - and I still haven't reached the letter Z. In Slovakia we had to wait a full century for the emergence of successors to Pongrác, but the debt has now been paid, and in addition to developing the more serious side of chess composition we have continued his tradition of joke composition. I therefore dedicate this slender volume to the memory of

Count Arnold Pongrác
the Hermit of Tyrnau.

OPITÝ PEŠIAK

THE DRUNK PAWN

328 PAT A MAT 4.1999 ver.

a) Začne biely **1.h4 g2-e2!!** (samozrejme, čierny pešiak ide sprava doľava) 2.h5 d2 3.h6 c2 4.h7 b2 5.h8D a2D 6.Dg8+ K~ 7.D:a2 a vyhrá,

b) začne čierny **1.g2-e2!!** h4 2.d2 h5 3.c2 h6 4.b2 h7 5.a2D h8D 6.Da8+ K~ 7.D:h8 a vyhrá.

Čierny pešiak je s najväčšou pravdepodobnosťou ťažko opitý, lebo a) leží, b) keď sa pohne, tak ide nesprávnym smerom. Osobne sa mi páči aj premena na a2, ale tiež paradox spočívajúci v tom, že napriek frontálnym pochodom pešakov, záverečný úder je raz frontálny a druhý raz diagonálny. Skladba je príliš jednoduchá, ale práve o to išlo, že v jednoduchosti je krása! Napríklad koľko blondínok je skutočne krásnych.

a) White begins **1.h4 g2-e2!!** (of course, the black Pawn moves from right to left) 2.h5 d2 3.h6 c2 4.h7 b2 5.h8D a2D 6.Dg8+ K~ 7.D:a2 and wins,

b) Black begins **1.g2-e2!!** h4 2.d2 h5 3.c2 h6 4.b2 h7 5.a2D h8D 6.Da8+ K~ 7.D:h8 and wins.

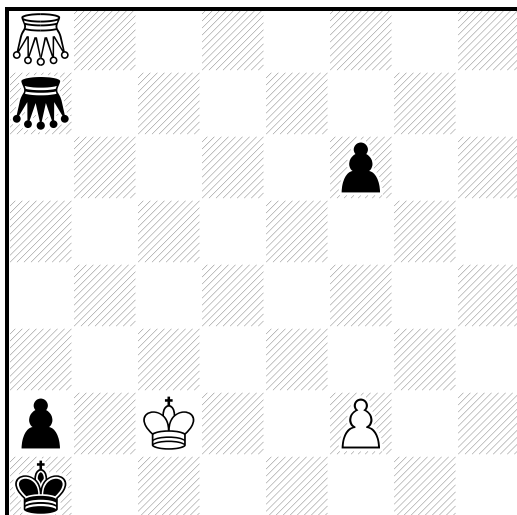
The Black pawn is most probably dead drunk because a) he is lying down, b) when he moves, he goes in the wrong direction. Personally, I like the promotion on a2, as well as the paradox that despite the lateral marches of the pawns the final skewer is in one case lateral and in the other diagonal. Perhaps the composition is too simple, but the whole point is that in simplicity there is beauty. For instance, look how many blondes are truly beautiful.

HORE NOHAMI

UPSIDE-DOWN

Memoriál Breyer C 31.12.1973

I.cena

1st Prize

Mat 2. ťahom
Cvrčkovia Ca8, Ca7

Mate in 2 moves
Grasshoppers Ga8,
Ga7

1.Ca8D! (otočenie symbolu cvrčka o 180°) tempo 1...Cg1 2.Da8C#, 1...Ca7D 2.Dh1#, 1...f5 2.Dh8#

1.Ga8D! (turning the grasshopper symbol 180°) Zugzwang 1...Gg1 2.Da8G#, 1...Ga7D 2.Dh1#, 1...f5 2.Dh8#

Obracanie samotnej figúry už nevyvolalo námietky. Dokonca sa natoľko páčilo, že táto skladba (a dosiaľ ako jediná žartovka) sa dostala do Albumu FIDE (1971-1973)!

The turning of a unit on its own has not provoked any objection. This problem even gave so much pleasure that it found its way into the FIDE Album (1971-1973): so far, the only joke composition to have done so.

Cvrček - ťahá po líniách ako dáma, ale iba skokom na pole bezprostredne za prvým kameňom (vlastným alebo súperovým), ktorý jej stojí v ceste

Grasshopper - moves along queen-lines, but must hop over another unit of either colour and land on the next square beyond